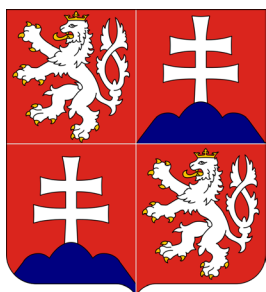

SLOVENSKO PRED 30 ROKMI A DNES

Štátny znak Českej a Slovenskej federatívnej republiky bol medzi rokmi 1990 až 1992 jeden zo štátnych symbolov Česko-Slovenska.

Pripomíname si 30 rokov od momentu, kedy sa oficiálne rozpadla ČSFR – rozdelili sa krajiny s dlhoročnou spoločnou históriou a vznikli dva nezávislé suverénne štáty.

Proces transformácie z centrálne riadenej ekonomiky na trhovú ekonomiku od roku 1990 bol pre obe krajiny veľkou výzvou, s ktorou sa už však od 1. januára 1993 museli pasovať samostatne. Po rokoch však môžeme konštatovať, že sme šťastnejší, bohatší, žijeme dlhší život, sme vzdelanejší a máme aj čistejšie prostredie. Zároveň priepasť voči Západu v mnohých oblastiach zostáva naďalej značná a ani v dobiehaní úrovne Českej republiky nie sme zatiaľ úspešní. Posledné roky navyše v porovnaní so Západom priniesli aj stagnáciu celkovej ekonomickej úrovne. Aké rozdiely sú badateľné vo vývoji Slovenska a Česka? A ako je na tom Slovensko v porovnaní s inými krajinami?

NIEČO MÁLO Z DEMOGRAFIE

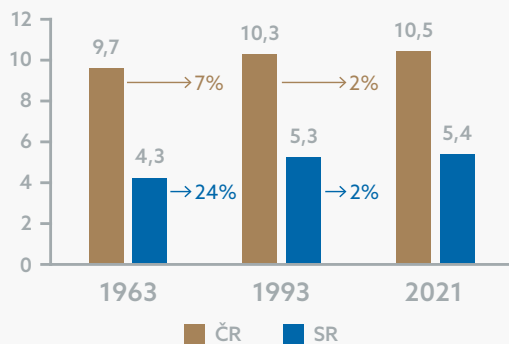

Slovenská republika má v súčasnosti necelých 5,5 mil. obyvateľov, čo je len mierne viac ako polovica počtu obyvateľov v Česku. Za 30 rokov v oboch krajinách populácia vzrástla nepatrne o 2 %, pričom na Slovensku bol tento rast ťahaný prirodzeným prírastkom a čistou migráciou, v Česku to bolo len vďaka čistej migrácii.

Výrazne odlišný trend bol ale 30 rokov pred rozdelením krajín, kedy za obdobie 1963 – 1993 na území Slovenska vzrástla populácia o 24 % a v ČR o 7 %. Z hľadiska vekovej štruktúry obyvateľstva sa v oboch krajinách za posledných 30 rokov znížil podiel detí do 15 rokov a vzrástol počet ľudí nad 65 rokov. V porovnaní s ČR je na Slovensku vyšší podiel ľudí v produktívnom veku.

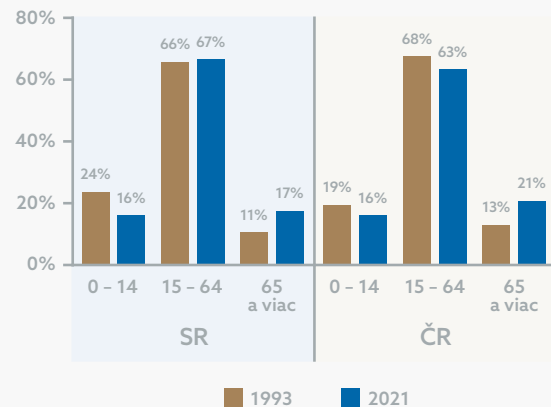

Graf 1 Počet obyvateľov (v mil.) a rast počtu obyvateľov

Zdroj OECD

Graf 2 Veková štruktúra v rokoch 1993 a 2021

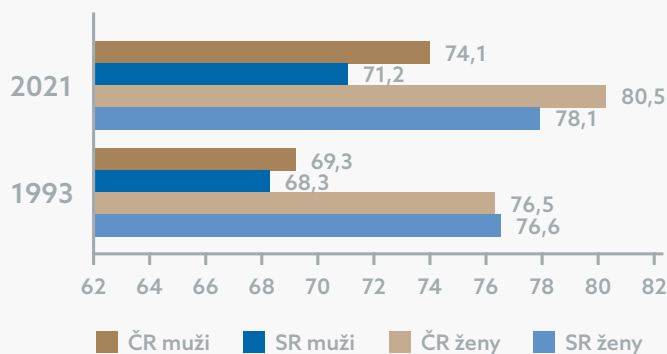
Zdroj VDC, ŠÚ SR, ČSÚ

Dožívame sa o niečo dlhšie ako v roku 1993, ale ČR sa nám vzdaluje. V strednej dĺžke života podľa posledných dostupných údajov za Českom zaostávame ako v štatistike mužov, tak aj žien. V roku 1993 sa ženy na Slovensku dožívali v priemere o niečo dlhšie ako v Česku, avšak po takmer tridsiatich rokoch už to neplatí. Zároveň u mužov došlo k výraznejšiemu nárastu rozdielu

v dĺžke života v prospech ČR. Trend na Slovensku je pozitívny a v porovnaní s rokom 1993 žijú ženy dlhšie o 1,5 roka a muži až o takmer 3 roky. **Miera dojčenskej úmrtnosti sa výrazne znížila**, no v dlhodobom porovnaní za Českom zaostávame a rozdiel medzi krajinami sa od osamostatnenia ešte mierne zvýšil.

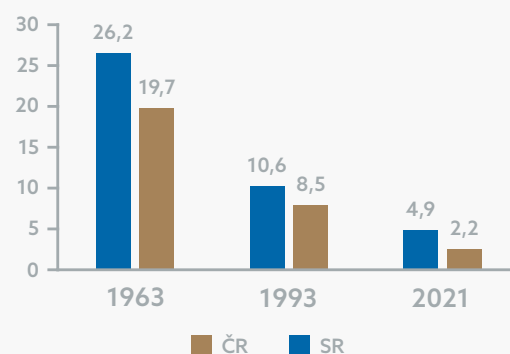

Graf 3 Stredná dĺžka života (počet rokov dožitia od narodenia)

Zdroj VDC, ŠÚ SR, ČSÚ

Graf 4 Miera dojenčenskej úmrtnosti (%o)

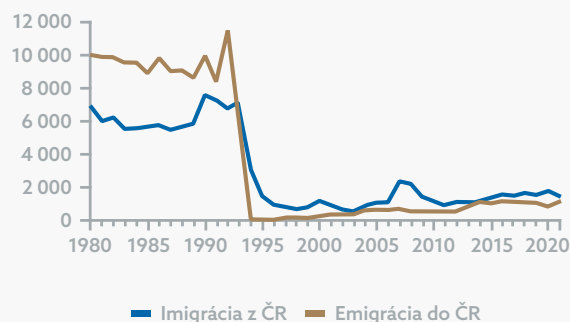

Zdroj VDC, ŠÚ SR, ČSÚ

Zatiaľ čo trend migrácie je v oboch krajinách podobný, objem sa výrazne líši. V oboch krajinách prevažuje počet prisťahovaných nad vystahovanými, no v ČR je ich násobne viac. Migrácia však nie je aktuálnou témou len v posledných rokoch. Česko je aj po tridsiatich rokoch stále krajinou, kam ľudia zo Slovenska odchádzajú v najväčšom počte, avšak od osamostatnenia prevláda počet prisťahovaných z ČR nad vystahovanými do ČR.

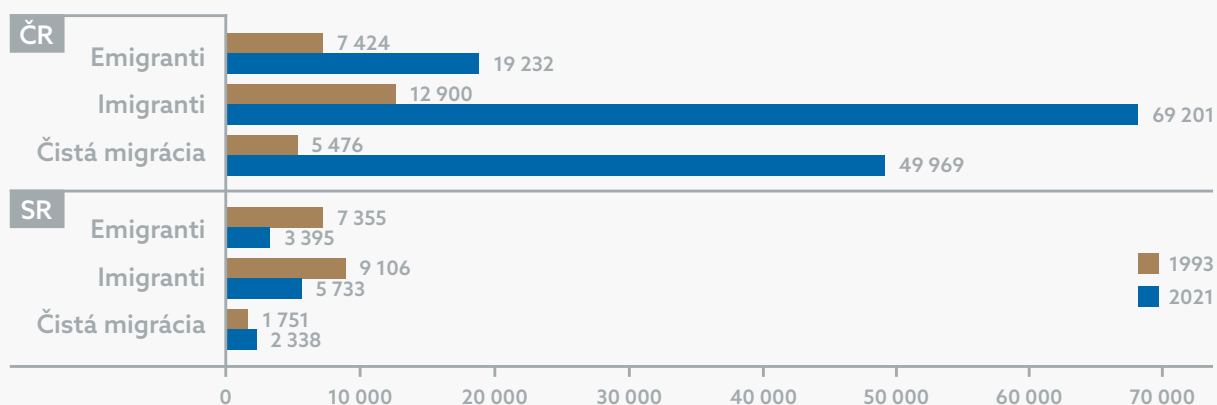
Graf 5 Imigrácia z ČR na Slovensko a emigrácia zo Slovenska do ČR (počet osôb)

Zdroj VDC, ŠÚ SR

Graf 6 Migračné štatistiky v rokoch 1993 a 2021

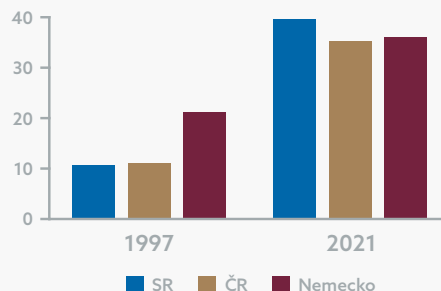
Zdroj VDC, ŠÚ SR, ČSÚ

Poznámka Čistá migrácia predstavuje rozdiel medzi imigráciou a emigráciou – kladný rozdiel znamená, že v danom roku bol vyšší počet prisťahovaných do krajiny.

Na Slovensku a v Česku bola miera vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí výrazne nižšia, než je tomu v súčasnosti. Podiel vysokoškolsky vzdelaných sa medzi uvedenými rokmi podľa dostupných štatistík výrazne zmenil a aktuálne dosahuje výrazne vyššie percento. Na Slovensku sa v porovnaní s historickými údajmi v rámci vybraných krajín podiel zmenil najvýraznejšie a v porovnaní s Českom a Nemeckom dosahuje najvyššiu úroveň vysokoškolsky vzdelaných ľudí v rozmedzí 25 – 34 rokov.

Graf 7 Podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí v rozpätí 25 - 34 rokov (%)

Zdroj OECD

AKO SA DARILO NAŠEJ EKONOMIKE?

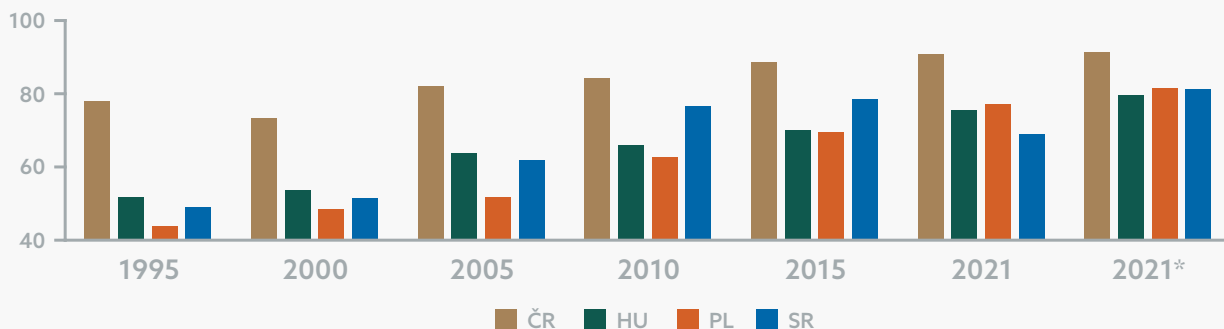

Slovensku sa v období pred finančnou krízou darilo dobiehať západnú aj českú ekonomickú úroveň, v posledných rokoch však stagnujeme. Štartovacia pozícia Slovenska (podobne ako Maďarska a Poľska) nebola v prvých rokoch existencie Slovenska dobrá, keď v roku 1995 hrubý domáci produkt na obyvateľa v parite kúpnej sily nedosahoval ani polovicu krajín dnešnej EÚ 27. Nezaostávali sme len za krajinami EÚ 27, ale aj za

Českom, ktoré už v tomto období dosahovalo 77,9 % úrovne krajín EÚ 27. Medzi rokmi 2000 a 2010 však Slovensko zaznamenalo výrazný pokrok, keď sa dotiahlo na 76,7 % priemeru EÚ 27 a zhruba 90 % českej úrovne a výraznejšie predbehlo aj Maďarsko a Poľsko. Po roku 2010 však slovenská ekonomika stratila dych a dobiehanie západu sa takmer zastavilo¹.

Graf 8 Vývoj HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (EÚ 27 = 100)

Zdroj Eurostat, prepočty NBS

Poznámka * odhad NBS na základe parity kúpnych síl z roku 2015 a vývoja HDP na obyvateľa v stálych cenách.

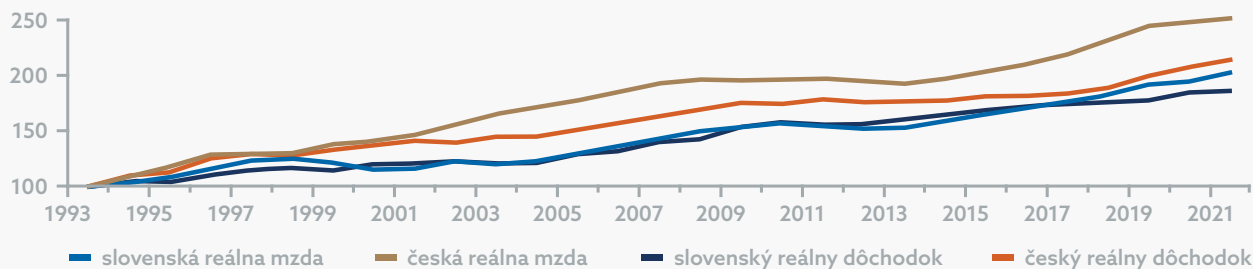
¹ Údaje po roku 2015 dokonca naznačujú vzdialovanie sa od priemeru EÚ 27. To však môže súvisieť s problematickým odhadom parít kúpnej sily, najmä v prípade cien bývania. Vývoj HDP na obyvateľa v stálych cenách naznačuje aj v tomto období mierne rýchlejšiu rast než v EÚ 27.

Rast HDP sa pretavil aj do rastu priemernej mzdy v stálych cenách, ktorá sa medzi rokmi 1993 a 2021 zhruba zdvojnásobila. Podobne priemerný starobný dôchodok dosiahol zhruba 1,9-násobok

úrovne z roku 1993. Slovenské mzdy a dôchodky však zaostali za vývojom v Česku, keď česká priemerná mzda v roku 2021 bola až 2,5-krát vyššia než v roku 1993.

Graf 9 Vývoj priemernej mzdy a starobného dôchodku v stálych cenách v SR a ČR (1993=100)

Zdroj ŠÚ SR, ČSÚ, NBS, prepočty NBS

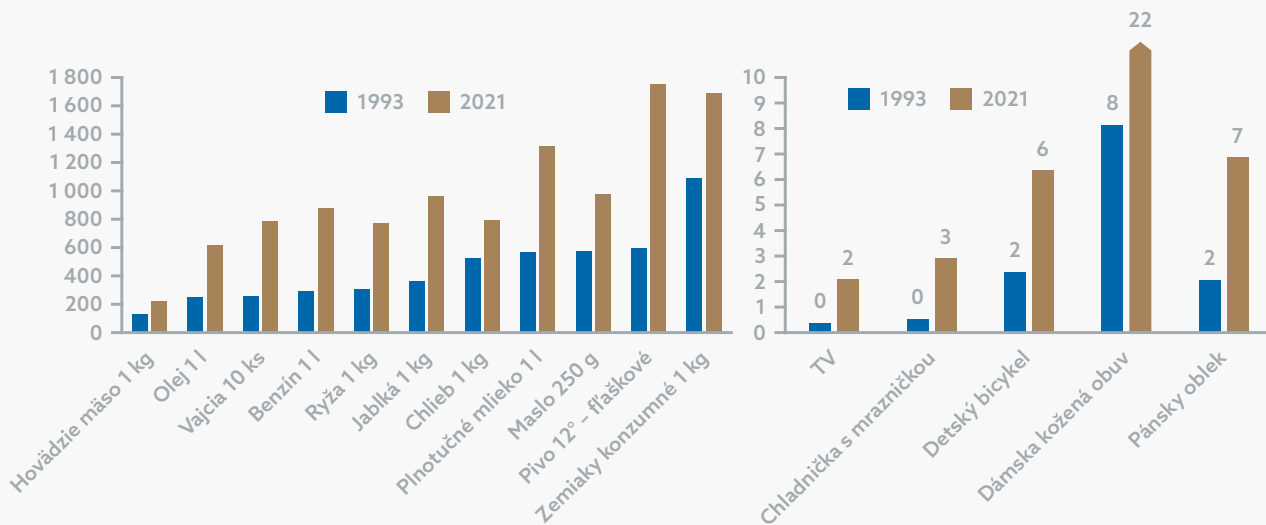
Poznámka Starobné dôchodky boli z dátových dôvodov deflované indexom HICP resp. spotrebiteľských cien.

Znázornenie rozdielov v rokoch 1993 a 2021 z hľadiska miezd je možné vyjadriť aj prostredníctvom počtu tovarov, ktoré by si mohol spotrebiteľ za priemernú mesačnú mzdu v danom období zakúpiť. Z tohto hľadiska je kúpyschopnosť

na Slovensku výrazne vyššia než bola v roku 1993, kedy jedna priemerná mzda napr. nestačila ani na kúpu televízora a v roku 2021 si spotrebiteľ mohol zadovážiť za priemernú mzdu až dva televízory.

Graf 10 Porovnanie počtu vybraných tovarov dostupných za priemernú mesačnú mzdu na Slovensku

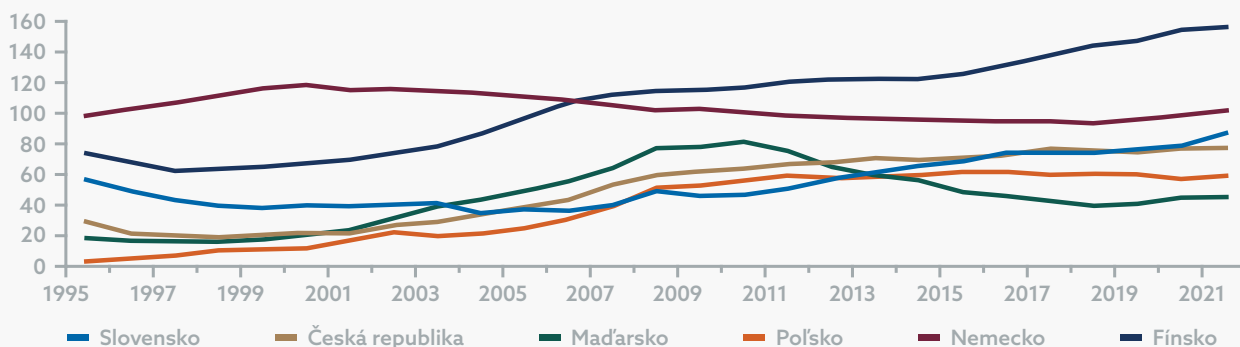
Zdroj ŠÚ SR

Okrem nárastu reálnej mzdy však vzrástlo aj zadĺženie domácností. Podľa dostupných údajov na Slovensku narástol dlh domácností od roku 1995 o 30 p. b. Z hľadiska krajín V4 je u nás dlh

domácností najvyšší, no v porovnaní s ostatnými vybranými krajinami ako Nemeckom a Fínskom dosahuje na celom sledovanom období nižšie úrovne.

Graf 11 Dlh domácností (% disponibilného príjmu)

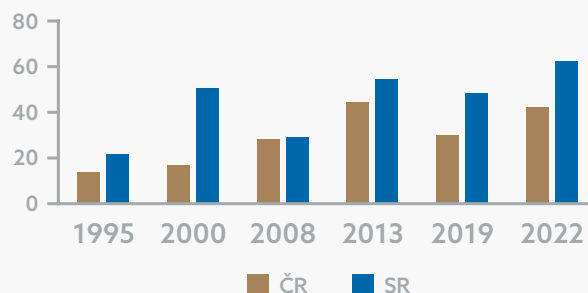

Zdroj OECD

Zadlžil sa aj štát. V roku 1995 sme verejný dlh mali o niečo vyšší ako 20 % HDP. Odvtedy dlh k veľkosti ekonomiky narástol 3-násobne a za rok 2021 už presahuje maastrichtskú hranicu 60 % HDP. Ani v ČR neostal dlh na úrovniach ako na začiatku existencie samostatného štátu. Od úrovne presahujúcej 13 % HDP v roku 1995 sa dostal v roku 2021 na hranicu 42 % HDP.

Graf 12 Verejný dlh (% HDP)

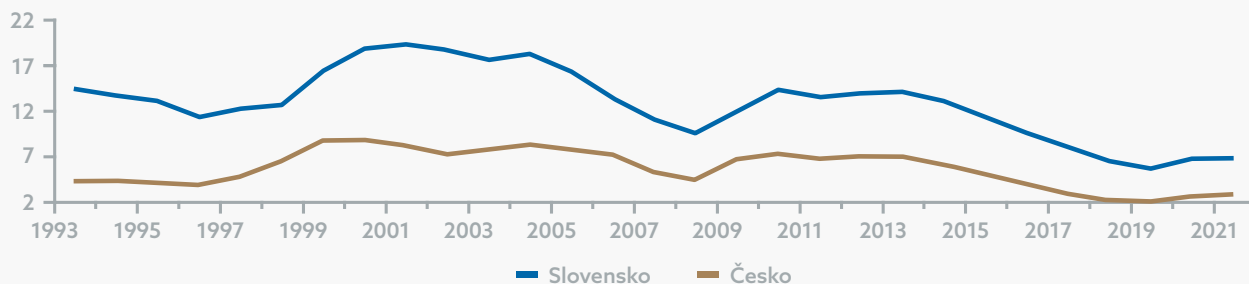
Zdroj Eurostat

Slovensko malo horšiu východiskovú pozíciu aj v prípade trhu práce. Ekonomická transformácia zasiahla Slovensko výraznejšie a v roku 1993 dosiahla miera nezamestnanosti na Slovensku 14,4 %, čo bolo trikrát viac než v ČR. Aj ďalší vývoj na Slovensku bol problematický, keď na prelome storočí sa miera nezamestnanosti približovala k 20 %. Nasledoval však postupný pokles, ktorý len dočasne prerušila finančná kríza a jej následky

v rokoch 2008 – 2010 a pandémie v rokoch 2020 a 2021. Miera nezamestnanosti tak dosiahla historické minimum počas existencie samostatnej republiky v predpandemickom roku 2019 na úrovni 5,7 %. Aj v tomto prípade sa lepšie darilo Česku, ktoré zaznamenalo najnižšiu mieru nezamestnanosti spomedzi všetkých krajín EÚ na úrovni 2 %.

Graf 13 Vývoj miery nezamestnanosti podľa VZPS (%)

Zdroj Eurostat, ČSÚ, NBS

MÁME LEPŠIE ŽIVOTNÉ PROSTREDIE?

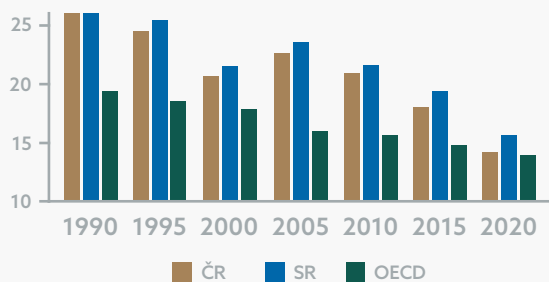

Slovensko za dobu svojej existencie spravilo výrazný pokrok aj v oblasti životného prostredia. Podobne ako v prípade Česka došlo medzi rokmi 1990 a 2020 k výraznému poklesu vystavenia prachovým

časticiam PM_{2,5}. V znečistení vzduchu aj napriek tomu zaostávame za krajinami OECD, čo vedie k vyššej nadmernej úmrtnosti z dôvodu znečistenia vzduchu.

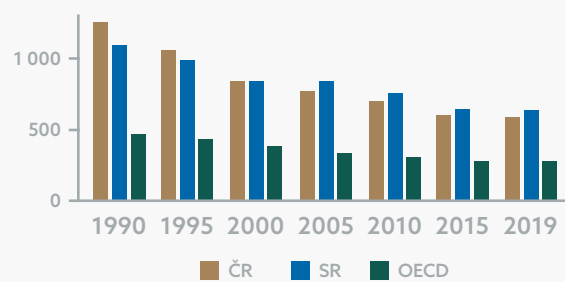

Graf 14 Priemerné vystavenie časticiam PM_{2,5} (µg/m³)

Zdroj OECD

Graf 15 Predčasné úmrtia na mil. obyvateľov kvôli znečisteniu vzduchu

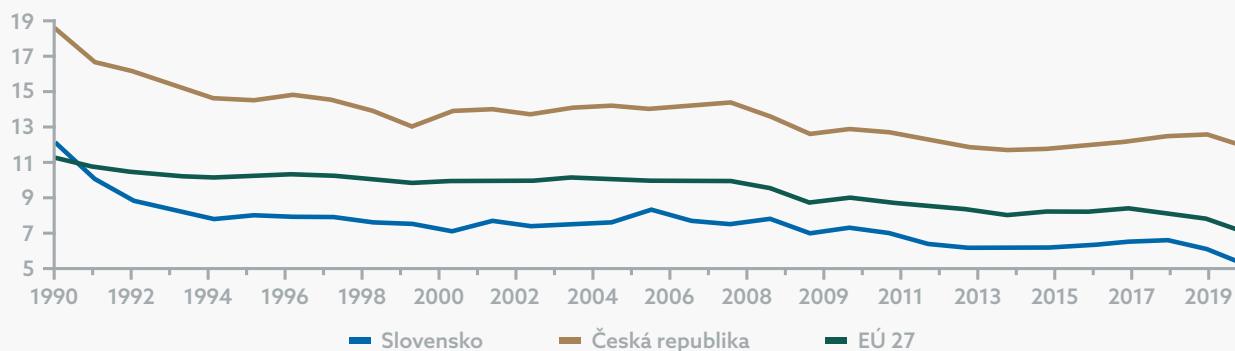
Zdroj OECD

Slováci vyprodukujú menej emisií skleníkových plynov než priemerný obyvateľ EÚ 27 a výrazne menej než Česi. K najväčšiemu pokroku v tejto oblasti však došlo medzi rokmi 1990 a 1994, čo súviselo s transformáciou ekonomiky. Za dobu existencie

samostatnej republiky bol už pokrok pomalší a Slovensko stojí pred výzvou ako naplniť záväzok klimatickej neutrality a ekonomického dobiehania vyspelejších krajín.

Graf 16 Čisté emisie skleníkových plynov (tony na obyvateľa)

Zdroj Eurostat

DOBIEHAME ZÁPAD V HODNOTÁCH?

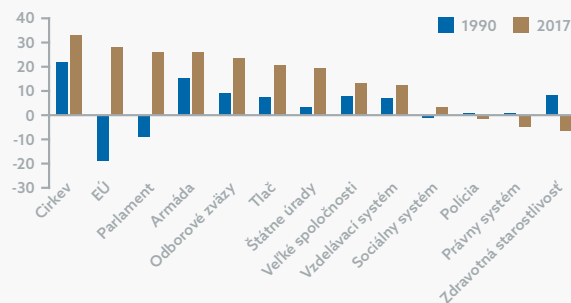

Na Slovensku panuje vyššia dôvera vo väčšinu sledovaných inštitúcií. V roku 2017 tvorili výnimku len polícia, právny systém a systém zdravotnej starostlivosti. Medzi rokmi 1990 a 2017 sa rozdiel medzi dôverou v dané inštitúcie v SR a ČR ešte zväčšil v prospech Slovenska, okrem troch spomínaných oblastí. Najmarkantnejšia zmena rozdielu dôvery medzi SR a ČR bola zaznamenaná vo vzťahu k EÚ. Čo je priamym dôsledkom prepady dôvery v EÚ v ČR (z 63 % v 1990 na 27 % v 2017), pričom v SR dôvera v EÚ zaznamenala mierny nárast (z 45 % v 1990 na 55 % v 2017).

V roku 2017 mali občania SR najväčšiu dôveru v armádu a vzdelávací systém, pričom občania ČR najviac dôverovali v zdravotnícky a vzdelávací systém. Za zmienku stojí, že prvé miesta v dôveryhodnosti si medzi rokmi 1990 a 2017 v oboch krajinách polepšili – armáda SR z 56 % na 73 %, zdravotná starostlivosť v ČR z 43 % na 62 % - vzdelávací systém v oboch krajinách zaznamenal len minimálny pokles v dôveryhodnosti.

Graf 17 Rozdiel medzi SR a ČR v dôvere v inštitúcie v rokoch 1990 a 2017 (percentuálne body)

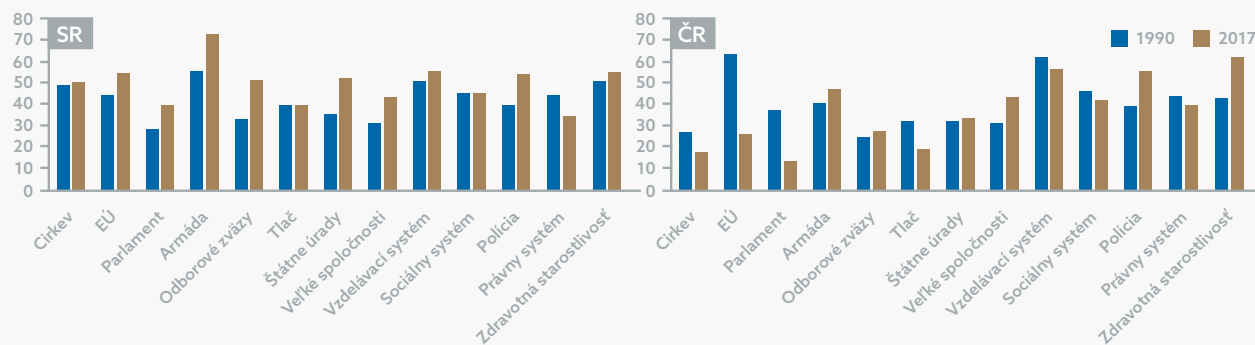
Zdroj Atlas of European values, EVS

Najnižšiu dôveru mali občania SR v roku 2017 v právny systém a tlač. Pre občanov ČR to bol parlament a cirkev. Avšak dôvera v právny systém a tlač v SR je stále takmer dvojnásobná oproti dôvere v parlament a cirkev v ČR. Najväčší pokles v dôveryhodnosti medzi 1990 a 2017 zaznamenali právny a vzdelávací systém v SR a v ČR to bola EÚ a parlament.

Graf 18 Dôvera v inštitúciách v rokoch 1990 a 2017 (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

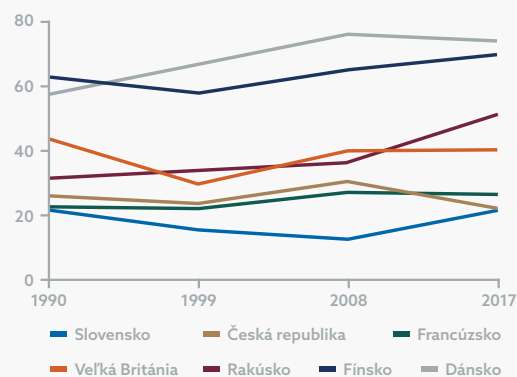
Občania SR viac dôverujú skúmaným inštitúciám ako ľuďom. Podiel ľudí, ktorí si myslia, že vo všeobecnosti je možné ľuďom dôverovať sa na Slovensku po prepade medzi rokmi 1990 – 2008 (viď graf č. 19) v roku 2017 dostal na približne rovnakú úroveň ako v roku 1990. Aj keď je SR

v roku 2017 na tom takmer rovnako ako ČR, dôvera voči ľuďom sa nepribližuje a stále výrazne zaostáva za západnými krajinami a predovšetkým za Škandináviou. Pritom Rakúsko je príklad krajiny, kde sa pozitívna zmena v tomto smere za dané obdobie podarila.

Slovensko aj Česko ešte čaká dlhá cesta v priblížení sa v miere tolerancie k minoritám a migrantom ku krajinám západnej Európy. Podľa posledných dostupných údajov z roku 2017 až 44 % opýtaných v SR a 59 % v ČR by si za suseda neželalo mať imigranta alebo pracovníka zo zahraničia. Homosexuálov by si za suseda neželalo mať 38 % v SR a 23 % v ČR. Kým pri otázke ohľadom homosexuálov je trend klesajúci, približujúci sa k hodnotám krajín ako Fínsko a Francúzsko, pri vzťahu k imigrantom bol trend vývoja v SR a ČR opačný ako napríklad vo Francúzsku, Nórsku a Veľkej Británii.

Graf 19 Podiel ľudí, ktorí si myslia, že vo všeobecnosti je možné ľuďom dôverovať (%)

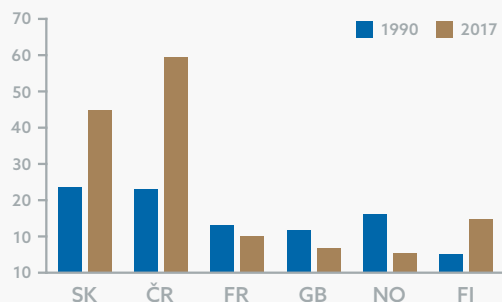

Zdroj Atlas of European values, EVS

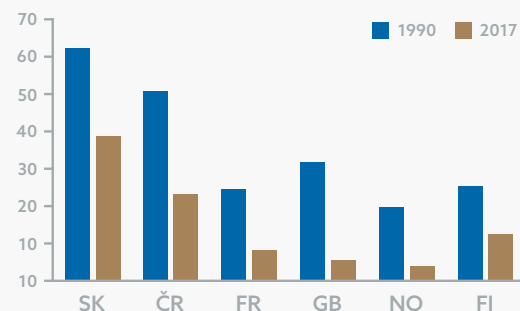
Graf 20 Podiel ľudí, ktorí by nechceli za susedov (%):

a) imigrantov/pracovníkov zo zahraničia

Zdroj Atlas of European values, EVS

b) homosexuálov

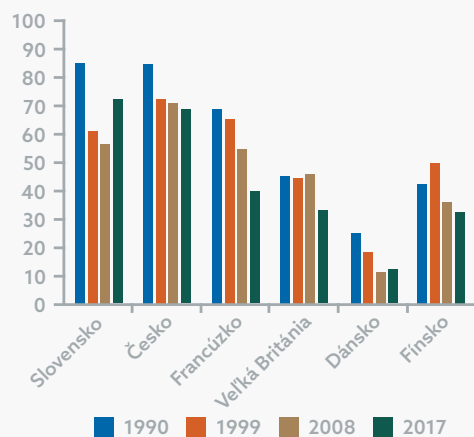
Vnímanie role žien v spoločnosti po fáze približovania sa ku západným krajinám, podľa posledných dostupných dát za rok 2017, zaradilo spiatočku.

Z prieskumu zároveň vyplýva, že väčšina populácie zastáva názor, že práca je síce dôležitá, ale väčšina žien v skutočnosti chce domov a deti.

Zároveň prevláda súhlas, že pri nedostatku pracovných miest majú muži väčšie právo na prácu ako ženy. V oboch otázkach SR v rokoch 1999 a 2008 dosahovala podobné alebo nižšie % ako ČR, čo sa však obrátilo v roku 2017.

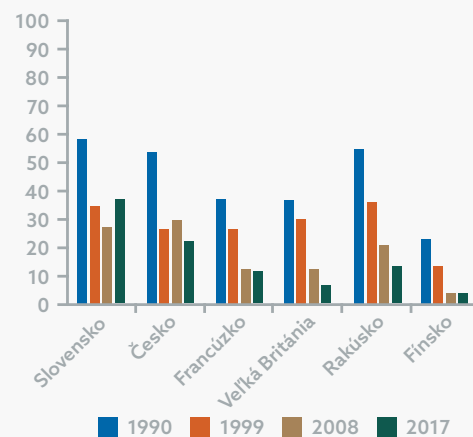

Graf 21 Podiel ľudí, ktorí súhlasia s tvrdením, že práca je síce dôležitá, ale väčšina žien v skutočnosti chce domov a deti (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

Graf 22 Podiel ľudí, ktorí súhlasia s tvrdením, že pri nedostatku pracovných miest majú muži väčšie právo na prácu ako ženy (%)

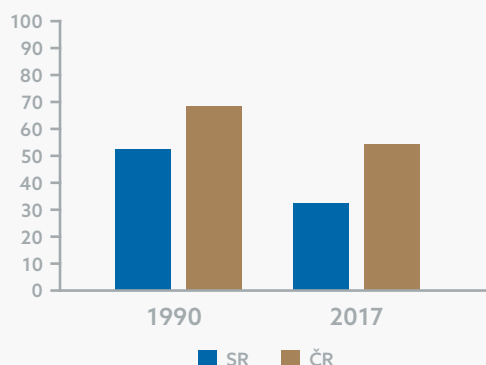
Zdroj Atlas of European values, EVS

Za ostatných 30 rokov sa zväčšil rozdiel medzi SR a ČR v podiele ľudí, ktorí považujú za veľmi dôležité, aby sa dieťa doma naučilo slušnosti, resp. tolerovať

a rešpektovať ostatných. V oboch týchto oblastiach percento ľudí považujúcich ich za veľmi dôležité na Slovensku významne pokleslo.

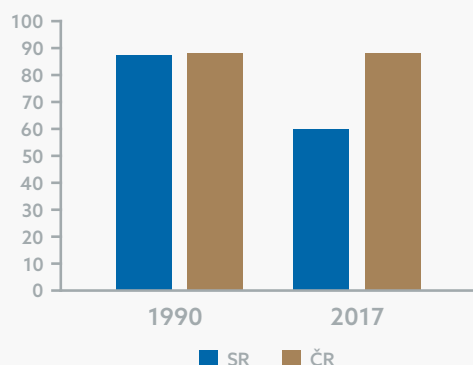

Graf 23 Podiel ľudí, ktorí považujú za veľmi dôležité, aby sa dieťa doma naučilo tolerovať a rešpektovať ostatných (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

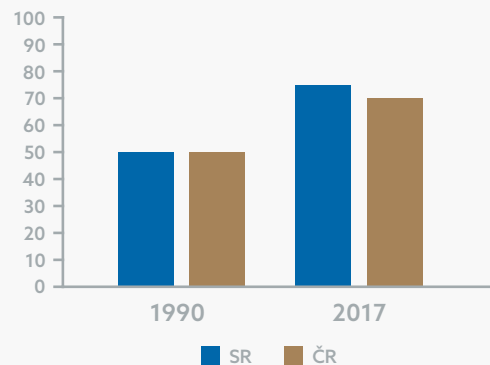
Graf 24 Podiel ľudí, ktorí považujú za veľmi dôležité, aby sa dieťa doma naučilo slušnosti (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

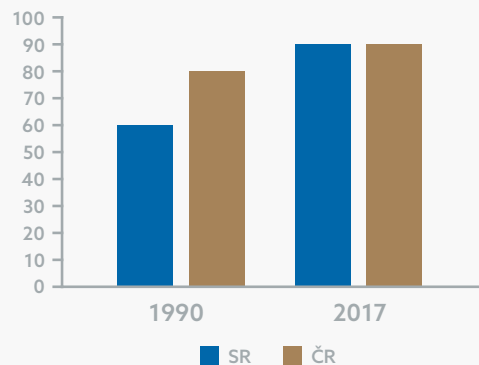

Graf 25 Podiel ľudí, ktorí opisali svoj zdravotný stav ako dobrý alebo veľmi dobrý (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

Graf 26 Podiel ľudí, ktorí sa vyjadrili, že sú veľmi alebo takmer šťastní (%)

Zdroj Atlas of European values, EVS

Výrazný pozitívny posun od roku 1990 nastal vo vnímaní svojho zdravotného stavu ako dobrého a v podiele ľudí, ktorí sa cítia šťastní. Ako ohľadom zdravia, tak aj ohľadom pociťovania šťastia sa Slovensko v roku 2017 nachádzalo na podobných úrovniach ako Česko.

Po preskúmaní viacerých oblastí môžeme skonštatovať, že Slovenská aj Česká republika si od rozdelenia prešli dlhou cestou s rozličnými úspechmi v približovaní sa Západu a sebe navzájom. Je ešte množstvo oblastí, ktoré by sme radi zaradili do nášho prehľadu, ale pre nedostatok dát sme tak nemohli učiniť. Preto môžeme už dnes konštatovať, že jeden z najväčších posunov za ostatných 30 rokov sa udial v tom, čo sa vieme o sebe dozvedieť a následne zlepšiť vďaka dobrému zberu a prístupu k údajom. Dúfajúc, že daný trend v zbere a prístupnosti dát sa uchová a eštelepší, sa už dnes tešíme aké nové pohľady na vývoj Slovenska a jeho (snáď) približovanie k rozvinutejším krajinám budeme môcť priniesť o ďalších 30 rokov. Snáď budú optimistickejšie než tie, ktoré vyplývali z prieskumu OECD po osamostatnení v roku 1994.

Úryvok z Ekonomického prieskumu OECD – Česká a Slovenská republika, 1994:

„Pre roky 1993 a 1994 sa výsledky a vyhladky pre Českú republiku zdajú byť dobré: zdá sa, že počiatkový šok z rozdelenia bol do značnej miery absorbovaný, stabilizačná politika bola zachovaná a privatizácia napreduje. Na druhej strane finančná disciplína zostáva problémom a štrukturálne úpravy po privatizácii sú stále v ranom štádiu. Šok z rozchodu je celkom odlišný pre Slovenskú republiku, kde situácia pravdepodobne zostane v blízkej budúcnosti zložitá. Vládna štruktúra musela byť vytvorená takmer od nuly a politika bola tvorená a realizovaná súčasne s ohľadom na rozpočet, platobnú bilanciu a štrukturálnu politiku.“

POUŽITÉ ZDROJE:

OECD iLibrary. OECD Economic Surveys: The Czech and Slovak Republics 1994 [online]. Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-slovak-republic-1994_eco_surveys-svk-1994-en
 Štatistická ročenka Slovenskej republiky 1994. Bratislava: Veda, 1995. ISBN 80-224-0444-6.
 Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2022. Bratislava: Veda, 2022. ISBN 978-80-8121-904-7 (online).

AUTORI:

Vladimír Novák
 Branislav Reľovský
 Eva Štulrajterová
 Milan Vaňko
analytici@nbs.sk